

J. Langhout, T. Baars en G. van Putten (2003). Ethologische en integriteitsaspecten van biologische kalfsvleesproductie op basis van uitstootkalveren uit de melkveehouderij. Discussiestuk geschreven voor de Werkgroep Biologische Veehouderij, augustus 2003.

Ethologische en integriteitsaspecten van biologische kalfsvleesproductie op basis van uitstootkalveren uit de melkveehouderij

Jos Langhout, Gerrit van Putten en Ton Baars
(met dank aan Emile van der Borch en Jan Klijnjan)

Inleiding

Veehouders geven aan dat consumenten vragen stellen over de kalveren op het melkveebedrijf. Waar gaan de uitstootkalveren naar toe. Zowel voor het imago van de biologische melkveehouderij als voor de zoogkoeienhouderij is het nadelig dat de dieren uit deze systemen in de gangbare sector worden afgemest. Het verkopen van uitstootkalveren kan als een serieus ethisch probleem worden beschouwd voor de biologische landbouw, omdat uitstootkalveren op een wijze worden gehouden die niet acceptabel is voor het welzijn vanuit het oogpunt van de biologische landbouw.

Een inventarisatie in Denemarken laat zien, dat 59% van de Deense boeren die hun stierkalveren verkopen zouden liever deze kalveren zelf afmesten, terwijl slechts 20% van de boeren zelf de dieren afmest. De argumenten hiervoor zijn: te weinig stalcapaciteit, lage verwachte opbrengsten en te weinig voer aanwezig op het eigen bedrijf (Nielsen en Thamsborg, 2001).

Om een acceptabele biologische kalfsvleesproductie te onderzoeken is als eerste van belang in kaart te brengen wat nu eigenlijk de diersoort-eigen behoefte en gedragingen zijn. In dit korte epistel wordt dit uiteengezet. Basis ervoor was een brainstormsessie met Emiel van der Borch, Jan en @ Klijnjan, Gerrit van Putten, Jos Langhout en Ton Baars. Daarnaast heeft Jos Langhout deelgenomen aan een discussie dag in Denemarken (DIAS) over het onderwerp kalverhouderij en natuurlijk gedrag.

Respect voor de integriteit van koe en kalf. Wat zijn belangrijke elementen in het leven van een kalf? Hoe ziet het leven van een kalf er van nature uit?

1. Er is sprake van seizoensgebonden afkalven

Koeien kalven in het voorjaar, de kalveren kunnen dat met de moeder mee de weide in. Het kalf wordt geboren in de periode dat er voor het kalf voldoende voedsel is. Ook kan de moeder dan een geruime tijd goed voedsel opnemen, opdat haar conditie hersteld dat ze weer drachtig kan worden.

2. Rondom de geboorte

De koe zondert zich voor de geboorte van haar kalf van de kudde af. Na de geboorte wordt het kalf droog gelikt en mede daardoor door de moeder gestimuleerd. De binding tussen koe en kalf vindt vaak al plaats in de eerste 5 minuten. Het likken kan ook het overdragen van een bacterieflora van moeder op kind bewerkstelligen (positief: immuunsysteem en negatief: ziekten). De koe voegt zich binnen enkele dagen weer bij de kudde en komt haar kalf regelmatig zogen. Het kalf ligt de eerste 2 tot 3 dagen op een beschutte en verdekte plaats. Kalveren worden ook wel "Hiders genoemd". N.B van de oeros worden nog langere perioden beschreven (5-10 dagen)

3. Sociaal contact

Na enkele dagen voegen koe en kalf zich samen bij de kudde. Het kalf houdt zich op met leeftijdsgenoten (“crèche vorming”). Enkele dieren houden toezicht op de crèche. Kalveren hebben in de eerste dagen in de kudde weinig interacties met andere kalveren, hoewel ze het meeste van de tijd met hen doorbrengen. Het sociale verandert geleidelijk qua frequentie en vorm. Interacties zijn in eerste instantie voornamelijk met de moeder. Geleidelijk neemt het aantal interacties met leeftijdsgenoten toe en het gedrag gaat meer lijken op de interacties tussen volwassen dieren. Net als vele hogere zoogdieren is er sprake van spel waarbij geleerd wordt. De interacties met de moeder nemen geleidelijk af gelijk met de frequentie van het zogen. Zelfs na de geboorte van een nieuw kalf hebben de kalveren van het vorige jaar nog steeds meer contact met hun moeder dan met andere volwassen dieren.

Vanaf een leeftijd van twee weken vinden al schijngevechten plaats waarbij gedragingen als rennen en bespringen veel voorkomen. Andere gedragingen tijdens het spel zijn: bokken, schoppen, steigeren, stompen, sprinten, vocaliseren, hoofd schudden etc.

4. Zuigen en zogen

De moederdieren komen de eerste dagen hun kalveren regelmatig een korte periode zogen. Na verloop van tijd komt het initiatief van zogen vanuit de kalveren. De eerste melk, biest, bevat veel imuunglobulinen voor de opbouw van weerstand van het kalf. De biest bevat onder andere ook meer vet en eiwit en is donkerder van kleur. De samenstelling van de biest gaat geleidelijk over in melk 2 tot 3 dagen na de geboorte.

Bij de kalveren bestaat een sterke zuigbehoefte. Het zuigen en stoten bij het zogen stimuleert de melkgift van de koe, maar ook de werking van het slokdarmsleuf reflex voor een juiste vertering van de melk bij het kalf. In gehouden systemen wordt gestoord gedrag door een onbevredigde zuigbehoefte geuit als zuigen en likken aan zichzelf, soortgenoten (urinedrinkers) en de huisvesting.

5. Ruwvoeropname

Kalveren eten al op jonge leeftijd mals bladrijk materiaal, wat in het voorjaar ruim aanwezig is. Ook voor de uitontwikkeling van de lebmaag is er al sprake van ruwvoeropname. Vanaf de eerste levensweek wordt er ruwvoer opgenomen en beginnen de kalveren te herkauwen of te ‘schijn’herkauwen.

6. Het spenen gebeurt op een leeftijd variërend per ras van 6-11 maanden. De melkgift en aantal voedingen van de koeien neemt geleidelijk af. De kalveren nemen steeds meer ruwvoer op. In het tweede levensjaar brengen de kalveren relatief meer tijd door in de buurt van hun eigen moeder dan bij andere koeien.

7. Omgeving. Oerrunderen leefden oorspronkelijk in een beschutte (overgangs)omgeving, aan de rand van het bos of in een omgeving met wat lage struiken. Dit biedt beschutting voor het kalf, zowel tegen zon wind en regen maar ook tegen roofdieren.

Mogelijke consequenties voor een biologische houderij

1. Afkalven, afkalfstal verplicht

De koe moet zich kunnen afzonderen voor het kalven. Een aparte afkalfruimte is daarvoor belangrijk. Een open afscheiding van de stal en kudde is wenselijk zodat het afgescheiden dier nog wel contact kan hebben met haar vertrouwde omgeving.

2. Biest, zogen in de biestperiode verplicht

De wenselijke lengte van de zoogperiode bij de moeder is nog niet duidelijk. Ook de mate waarin en waarop de zuigbehoefte van de kalveren bevredigd moet worden. Opname van biest (van eigen moeder) is belangrijk, niet alleen de eerste 12 uur voor opname van antistoffen maar ook daarna bevat de biest belangrijke stoffen voor het kalf. De overgang van biest naar melk moet geleidelijk gaan en de natuurlijke overgang van de eerste biest naar late biest naar melk volgen. De biest moet van de eigen moeder komen. In principe zou de eigen moeder moeten zogen. Soms drinken oudere kalveren mee als jonge kalveren bij hun moeder staan te zogen. Van een aantal HF lijnen is bekend dat de dieren gestoord moeder gedrag vertonen. De koeien zouden het kalf doodstampen.

3. Ruimte voor spel, ruimte om te rennen.

Beweging, buiten zijn, licht en lucht en de mogelijkheid van grazen in het weideseizoen.

4. Groepshuisvesting.

Runderen besteden minimaal 1 uur per dag aan sociaal gedrag. In bepaalde mate gaat het uitvoeren van sociaal gedrag boven eetgedrag. Het gedrag heeft een belangrijke functie voor kuddedieren.

5. Timing en type van ruwvoer, aanbod van ruwvoer en water vanaf de 1^e week.

Het voeren van stro (naast kunstmelk) aan vleeskalveren gaf een extra beschadiging van de lebmagen van kistkalveren (70% tegen 50% gebruikelijk). De abrupte overgang van melk naar ruwvoer zou hiervan de oorzaak kunnen zijn. Dit verband is echter niet aangetoond. Een geleidelijke overgang van melk naar ruwvoer is wenselijk, waarbij malse tweezaadlobbigen aanbevolen worden om mee te beginnen. Op een leeftijd van 3 maanden is de pens al redelijk ontwikkeld. Bacteriën spelen een belangrijke rol in de vertering van ruwvoer. Krachtvoer is niet noodzakelijk voor het ontwikkelen van de pens.

De motivatie voor herkauwen is erg hoog. Als er geen ruwvoer wordt verstrekt, zie je kalveren toch herkauwen (schijn herkauwen), waarbij het ritme van oprispen anders is als bij daadwerkelijk herkauwen. Er vormen zich ook haarballen in de pens als de dieren elkaar kunnen likken, wanneer er geen ruwvoer wordt verstrekt.

6. Spenen

In de SKAL reglementen wordt gesteld dat kalveren drie maanden melk moeten krijgen. Waar de lengte van deze periode is op gestoeld is niet duidelijk. Het spenen is een stressvol moment. Naast de overgang in het voer, van melk naar ruwvoer, vindt er vaak ook een overgang van stal, nieuwe groepsindeling plaats en in sommige gevallen verdwijnt de verzorging door de moeder. Gezien de ontwikkeling van de magen en gezien de lange periode van zogen in de natuur, lijkt een periode van 3 maanden eerder aan de korte kant.

7. Medicijngebruik

De SKAL reglementen staan niet toe dat een vaker dan 2x per jaar wordt behandeld met chemisch gesynthetiseerde allopatische diergeneesmiddelen of antibiotica.

Verordeningen van het produktschap voor veevoeder laten een aantal antibiotica in rantsoenen voor (gangbare gefokte) vleesstieren toe: Avotan (avoparcine), Flavomycine (floxopholipol), romensin (Monensin-Natrium) en Stafac (Virginiamycine Vleeskalveren). In de gangbare sector krijgen dieren overwegend of uitsluitend kunstmelk; dit bevat veelal ook antibiotica. (Handboek voor rundveehouderij, 1993). Biologische kalveren moeten minimaal 3 maanden natuurlijke melk krijgen, bij voorkeur moedermelk. Maar het kan ook melk zijn die is bereid van biologisch melkpoeder. De melk mag in elk geval geen antibiotica

of geneesmiddelen bevatten. 1 op de 5 melkveekalveren wordt geboren met bloedarmoede (IJzertekort). Behandeling hiervan is noodzakelijk.

8. Transport

Het transporteren en hergroeperen van dieren van verschillende bedrijven naar een mesterij gaat gepaard met veel stress bij de dieren en hoog medicijnen gebruik vanwege de voerovergangen en de besmetting met een nieuwe flora (nieuwe omgeving, bijeenvoegen kalveren van meerder locaties). Het mesten van kalveren op gespecialiseerde mestbedrijven is hierdoor niet vanzelfsprekend maar moet niet worden uitgesloten. Verwacht wordt dat het medicijngebruik de grootste bottleneck zal vormen om binnen de richtlijnen te blijven. Dit moet nader onderzocht worden. De mogelijkheid voor het mesten van uitstootkalveren op het eigen bedrijf door melkveehouders zou daarnaast moeten worden verkend. Hier liggen goede mogelijkheden vanuit het oogpunt van ziektebeheersing.

9. Wanneer slachten

Kalveren met een geboortegewicht van 40 kg kunnen bij een groei van 1 kg per dag op een leeftijd van 8 maanden 290 kg zijn. Voor de afzet van Biologisch Dynamisch vlees mogen de dieren pas geslacht worden als deze geslachtsrijp zijn (in staat tot reproductie), de productie van BD kalfsvlees is daardoor niet mogelijk. De SKAL normen kennen deze beperking niet. Echter rond de leeftijd van 11 maanden verandert de structuur van het vlees en is er geen sprake meer van 'echt kalfsvlees' maar van jong rundvlees. Er is sowieso sprake van 'rose kalfsvlees'; de productie van wit kalfsvlees is vanwege de ongewenste kunstmatige bloedarmoede bij de dieren en het type rantsoen uitgesloten.

In een kosten baten analyse moet blijken dat biologisch kalfsvlees productie duurder wordt naarmate het kalf op een later leeftijd geslacht wordt.

10. Afzet

Naar voorbeeld van het convenant in de biologische varkenshouderij zouden ook voor de biologische kalfsvlees productie prijsafspraken gemaakt kunnen worden.

Resumé:

- er is een belangrijk stuk moeder-kind binding en verzorging in de 1e 10 dagen van het leven. Dit zou gerespecteerd en verzorgd moeten worden.
- Het jonge dier heeft al behoefte aan mals ruwvoer vanaf week 1
- Na een afzonderingsperiode (maximaal 10 dagen) is er groepshuisvesting noodzakelijk
- De gewenste speenleeftijd ligt vermoedelijk later dan 3 maanden
- Er ontstaan moeilijkheden wanneer jonge dieren (1-2 weken) getransporteerd worden en bijeengebracht worden op een nieuw bedrijf. Hierdoor is een ongewenst medicijngebruik noodzakelijk
- Kalfsvlees moet jonger afkomstig zijn van dieren jonger dan 11 maanden